
ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-204-220

УДК 340 (09)

І. Б. УСЕНКО,

кандидат юридичних наук, професор*

ORCID: 0000-0002-6832-2933

СТЕФАН БОРИСЕНКО – ЯСКРАВИЙ ПРЕДСТАВНИК КИЇВСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ШКОЛИ ІСТОРИКІВ ПРАВА

Пропонується наукова реконструкція життєвого і творчого шляху українського історика права, співробітника ряду правничих комісій Всеукраїнської академії наук, дослідника звичаєвого права та історії права України Стефана Борисенка, безпідставно репресованого в добу сталінських репресій.

Ключові слова: Україна, правознавство, історія юридичної науки, історія українського права, Всеукраїнська академія наук, школа істориків права, Борисенко Стефан Гнатович, наукова біографія, Велике князівство Литовське, Руська Правда, юридична біографістика, політичні репресії.

Usenko Igor. Stefan Borysenok: a bright representative of the kyiv academic school of legal historians

A scientific reconstruction of the life and creative path of the Ukrainian historian of law, an employee of a number of legal commissions of the All-Ukrainian Academy of Sciences, a researcher of customary law and the history of law of Ukraine Stefan Borysenok, who was groundlessly repressed in the era of Stalinist repressions, is proposed.

Key words: Ukraine, legal studies, history of legal science, Ukrainian legal history, All-Ukrainian Academy of Sciences, School of Historians of Law, Stefan Hnatovych Borysenok, scientific biography, Grand Duchy of Lithuania, Ruska Pravda, legal historiography, political repression.

* **Usenko Igor**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Full Professor

Актуальність теми. Звернення до історії української юридичної науки зумовлене не лише прагненням до глибшого пізнання та поступального розвитку вітчизняного правознавства, а й ширшими завданнями – зокрема, формуванням історичної свідомості, утвердженням національної ідентичності та збереженням колективної пам'яті українського народу. Вивчення історії науки передбачає водночас дослідження внеску окремих постатей, адже саме вони були носіями нових ідей і творцями наукових шкіл. Отже, біографічний (антропологічний) підхід до наукового минулого сьогодні сприймається як методологічно обґрунтований і необхідний. Особливого значення набуває відновлення імен та наукової спадщини вчених, які з ідеологічних міркувань свого часу піддавалися штучному забуттю або свідомій дискредитації. До таких постатей, наукова діяльність яких нині викликає підвищений інтерес як у науковому, так і в суспільному вимірах, належить і український історик права Стефан Гнатович Борисенко, один з найближчих співробітників і учнів академіків Миколи Прокоповича Василенка та Оникія Олексійовича Малиновського, активний учасник трьох правничих комісій Всеукраїнської академії наук (далі ВУАН): історії українського права, звичаєвого (народного) права та радянського права.

Постановка проблеми. Біографія С. Г. Борисенка почала активно вивчатися автором цих рядків у контексті його загальних досліджень історії академічної юридичної науки ще в 90-х роках минулого століття. Сьогодні вона представлена в деяких довідково-енциклопедичних виданнях та інших публікаціях, виданих як в Україні, так і за кордоном. Утім, цілісної наукової біографії вченого, не обмеженої рамками енциклопедичної довідки і з належним фаховим аналізом, хоча б у загальних рисах, всієї його наукової спадщини, як видається, ще не було.

Мета статті. У зв'язку з наведеним, метою цієї публікації є введення до наукового обігу нових архівних та інших першоджерел про життя і діяльність С. Г. Борисенка та на цій основі уточнення біографії вченого й оцінки його наукової творчості, в яких дотепер залишалося ще чимало лакун.

Огляд літератури. Після нищення української академічної юридичної науки в 30-ті роки, здобутки вітчизняних правознавців, їх праці та самі імена в радянській соціогуманітаристиці старанно замовчувалися. Заведено було вважати, що правничі установи ВУАН не дали нічого цінного для науки і щобільше, в ідейному відношенні їх доробок у нечисленних наукознавчих дослідженнях визнавався переважно шкідливим.

Протилежної думки дотримувалися українські вчені-емігранти, але їх голос був надзвичайно слабкий і фактично не пробивався через «залізну завісу». Проте науковці діаспори спромоглися на потужне довідкове видання – «Енциклопедію українознавства», яка стала єдиним, хоча і не завжди коректним, джерелом про ті події та процеси в Україні, які ігнорувалися офіційною радянською наукою. Саме у цьому виданні 1955 року побачила світ перша відома нам біографічна згадка про С. Г. Борисенка. Ця енциклопедич-

на нотатка була дуже короткою і містила, зокрема, спотворене ім'я вченого та помилкові відомості про те, що він був засланий у 30-х роках¹. Аналогічні неточності щодо долі правознавця містили також оприлюднені в діаспорі дослідження з історії Всеукраїнської академії наук Н. Д. Полонської-Василенко^{2,3}.

В радянській Україні подібних біографічних досліджень ми не знайшли. Втім, були деякі суто бібліографічні та історіографічні посилання на наукові розвідки вченого. Насамперед варто згадати унікальну працю українських бібліографів – покажчик «Видання Академії наук УРСР (1919–1969). Суспільні науки» (Київ, 1969), в якому повною мірою представлена творчість усіх академічних гуманітарних установ і, зокрема, всіх правознавців ВУАН. Серед інших згадані тут були і 7 наукових праць в академічних виданнях, автором яких був С. Г. Борисенко. Окрім того, без акцентування на постаті вченого окремі його праці побіжно згадувалися (здебільшого без розкриття їх значення і змісту, лише на рівні цитування їх назви) у значно ширшому контексті в деяких історико-правових, історіографічних та загальноісторичних публікаціях, присвячених, зокрема, так званому литовсько-руському праву.

Ситуація докорінно змінилася після проголошення незалежності України з пробудженням інтересу дослідників до історії української академічної юридичної науки. Прізвище вченого, зокрема, нині широко представлено серед інших непересічних представників академічної науки ВУАН у колективних монографіях «Микола Прокопович Василенко» (1991)⁴, «Юридична наука і освіта на Україні»⁵, «Академічна юридична думка» (1998)⁶. Автор цих рядків оприлюднив також ряд біографічних статей безпосередньо про вченого в науково-довідкових виданнях «Юридична енциклопедія» (1998)⁷, «Антологія української юридичної думки» (2002)⁸, «Енциклопедія сучасної України» (2004)⁹, «Велика українська енциклопедія» (2025)¹⁰.

Крім того, науково-педагогічна праця дослідника в Київському інституті народного господарства (КІНГ) набула доволі повного відображення у кандидатській дисертації, монографії¹¹ та інших публікаціях¹² Л. В. Міхневич.

Окрім грані творчості вченого представлені в розвідках українських правознавців, присвячених дослідженням історії права Великого князівства Литовського¹³, звичаєвого права України¹⁴, українського кримінального права¹⁵, порівняльного правознавства¹⁶ тощо.

Що ж стосується досліджень вітчизняних істориків, то вони, на жаль, практично ігнорують (ймовірно, просто не знають) доробок сучасних українських правознавців і, попри доволі велике число біографічних збірок, присвячених українським історикам з грона Української (Всеукраїнської) академії наук, постать Стефана Борисенка в них не згадується. Приємним винятком тут є ґрунтовна біографічна розвідка С. М. Блащук, підготовлена в рамках дослідницького проєкту, підтриманого Канадським інститутом українських студій¹⁷. Творчість вченого також відображена в статті Д. П. Вашука,

присвяченій академічним дослідженням литовсько-руського права¹⁸, а також у деяких інших працях цього науковця.

Обставини трагічної загибелі вченого, який став жертвою протиправних репресій, висвітлені в узагальнювальному нарисі автора цих рядків про репресоване правознавство¹⁹ та у довідці ученого секретаря Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» В. О. Філімоніхіна на електронному порталі заповідника²⁰.

За межами України певний (дещо критичний) інтерес до напрацювань вченого набув відображення у вступному нарисі до підготовленого литовськими вченими академічного видання Статуту Великого князівства Литовського 1529 року²¹.

Враховуючи білоруське походження вченого та наявність у нього кількох публікацій білоруською мовою, можна було б передбачити увагу до нього в білоруській історіографії. Проте, окрім цитування згаданих праць у різного роду загальноісторичних курсах та присутності їх текстів у білоруській «Вікікриниці»²², «борисенкознавство» в сучасній Білорусі, як видається, ніяк не представлено.

Джерельна база дослідження. Дотеперішні дослідження біографії вченого тривалий час ґрунтувалися лише на двох основних джерелах: його особовій справі з фондів Київського інституту народного господарства (Державний архів м. Києва. Ф. Р-871, оп. 2, спр. 43) та матеріалах архівної слідчої справи С. Г. Борисенка, яка нині зберігається в Центральному державному архіві громадських об'єднань та українців (ЦДАГОУ України. Ф. 263, оп. 1, спр. 47006). Відносно недавно, у 2017 році до наукового обігу введена також інформація з документів вченого в Архіві Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зокрема довідка про його роботу в бібліотеці (Архів НБУВ. Оп. 1л, спр. 48, арк. 19).

Крім цих основних джерел, відомості про творчу діяльність вченого містяться у різних звітах та інших документах про роботу окремих академічних установ, які нині переважно зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ. Ф. 1, 10, 40 та інші) і здебільшого оприлюднені у перших трьох томах багатотомного збірника документів і матеріалів з історії Національної академії наук України. На додаток до згаданої особової справи С. Г. Борисенка, в архівному фонді КІНГ міститься ряд інших документів, які стосуються вченого, які не оприлюднені, але цитуються дослідниками. Є також згадки про правознавця в мемуарах та епістолярній спадщині академіків ВУАН М. П. Василенка та О. О. Малиновського.

Для цього дослідження за допомогою працівників Державного архіву м. Києва залучено ряд нових документів про проходження вченим підготовки до професорського звання в Університеті св. Володимира в 1915–1918 рр. Це, зокрема, інформація з протоколів засідань [ради] юридичного факультету та додатків до них (ДАК. Ф. 16, оп. 455, спр. 1523, 1593, 1595, 1600), справа про

залишення С. Г. Борисенка професорським стипендіатом (ДАК. Ф. 16, оп. 354, спр. 18), звіти молодого дослідника про 1-й і 2-й рік навчання (ДАК. Ф. 16, оп. 465, спр. 1571, 1586).

Крім того, деякі біографічні відомості віднайдені нами у власноруч заповнених правознавцем анкетах з фонду Всеукраїнського комітету сприяння вченим, які нині перебувають на зберіганні у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України. Ф. 331, оп. 2, спр. 25, арк. 122–123; спр. 33, арк. 5–5зв.).

Через обмеженість обсягу цієї публікації надалі інформація з наведених вище джерел наводиться без окремих посилань у кожному конкретному разі.

Що ж стосується власних друкованих і рукописних наукових праць С. Г. Борисенка, які є важливим бібліографічним та історіографічним джерелом, то їх перелік з належним бібліографічним описом, який, на нашу думку, має самостійну наукову цінність, наводиться окремим списком у додатку до цієї статті. В самому ж тексті статті лише зазначається у квадратних дужках номер відповідної позиції списку.

Вклад основного матеріалу. Стефан Борисенко народився 17 травня (за старим стилем) 1891 р. в Києві. Ця дата як безальтернативна наводиться в кількох документах і не викликає сумніву.

Так само в усіх основних офіційних документах згадується ім'я «Стефан», хоча в кількох довідкових виданнях, починаючи від згаданої статті в «Енциклопедії українознавства», як паралельне або навіть основне ім'я подається співзвучне і традиційніше для України «Степан». Є думка, що «Стефан» – це церковна форма імені «Степан» і на побутовому рівні їх можна сприймати як ідентичні. У білоруських джерелах вченого іменують як «Сцяпан Барысенак», що може відповідати обом іменам, які обидва загалом походять від грецького «Стефанос» (Στέφανος), що означає «вінець» або «корона».

Про родинне оточення героя нашого нарису існує мінімальна інформація. Ім'я його батька, Борисенка Гната Юхимовича (рос. Игнатия Ефимовича) значиться у відповідному покажчику Державного архіву м. Києва та на кількох генеалогічних форумах як власника будинку в Києві за адресою Басейна 10/2. У виданні «Весь Київ» та інших аналогічних довідниках він згадується за цією ж адресою як домовласник, селянин за соціальним станом, але іноді помилково з прізвищем «Борисенко». В цьому ж будинку, в квартирі 4, до речі, тривалий час (аж до самого арешту) проживав і сам Стефан Гнатович. В архівній слідчій справі вченого є також інформація, що батько був власником кузні, яку поки що спростувати або підтвердити іншими джерелами не вдалося.

Водночас в анкеті радянського часу з особової справи в КІНГ правознавець називав себе сином селянина Кулазької волості Суразького повіту Чернігівської губернії (територія, яка в різний час належала до України, Білорусі й Росії). Інформація видається цілком правдоподібною, оскільки, як свідчать численні архівні документи, в ХІХ столітті серед казенних селян

Суразького повіту прізвище «Борисенок» було дуже популярне, його носії жили, зокрема, в селах Харминка, Антонівка, Попова Гора, Забор'є, Овчинець, Батурівка.

Відомо, що Стефан закінчив 1908 року Київську 4 гімназію. Архівні фонди цього навчального закладу, і, зокрема, справи випускників майже не збереглися, але певна інформація про гімназію відома з інших джерел. Від 1898 року вона розміщувалася у спеціально збудованому для неї приміщенні за адресою вул. Велика Васильківська, 96 у мальовничому парку, нині відомому як «Полицейський садок». Гімназія мала репутацію багатонаціонального закладу, оскільки поруч розміщувався католицький костел святого Миколая, і значна частина учнів були поляками. Через це її іноді називали «польською гімназією». Директором гімназії у 1895–1909 рр. був відомий український діяч Микола Володимирович Стороженко. Російську мову і «словесність» викладав в часи навчання тут Борисенка майбутній президент Української академії наук Орест Іванович Левицький, а історію – майбутній перший директор Всенародної бібліотеки України Євген Олександрович Ківлицький.

Надалі Стефан продовжив освіту на юридичному факультеті Університету св. Володимира, який завершив 1913 року з дипломом 1 ступеня (диплом від 18 березня 1914 р. за № 12593/1791). Його студентську справу та лекційну (залікову) книжку поки знайти не вдалося. Втім, збереглися відомості про складання ним окремих іспитів. З інших документів відомо, що щонайменше в 1911–1914 рр. він був членом Київського юридичного товариства при університеті. Також входив до Історичного товариства Нестора-літописця, яке теж перебувало у віданні Університету св. Володимира. За власним свідченням в анкеті Всеукраїнського комітету сприяння вченим, входив він (ймовірно, дещо згодом) і до Київського філософського товариства, заснованого 1914 р. як Київське науково-філософське товариство за участю багатьох викладачів юридичного факультету університету. Після здобуття вищої освіти влаштувався помічником присяжного повіреного при Київському окружному суді, але це до певної міри мало формальний характер, оскільки молодий правознавець, ймовірно, вже передбачав майбутню викладацьку кар'єру.

1 грудня 1914 року в засіданні юридичного факультету С. Г. Борисенка проєктували на знання іноземних мов і за поданням майбутнього наукового керівника професора Михайла Микитовича Ясинського постановили порушити клопотання про залишення його за власний кошт при університеті для підготовки до професорського звання по кафедрі історії руського права. Аргументами на користь такого рішення були як власне бажання випускника, ушанованого дипломом 1 ступеня, продовжити свої заняття історією права, так і «деякі гідності поданої ним своєчасно роботи з питання законодавчого значення московської боярської думи».

Оскільки тоді в Росії не було магістерського і докторського ступенів з історії руського права, заздалегідь передбачалося, що вчений буде паралель-

но готуватися до іспиту на ступінь магістра кримінального права під керівництвом представника відповідної кафедри, на що вже погодився професор Григорій Васильович Демченко.

Після проходження справи через Раду університету і канцелярію піклувальника Київської навчальної округи в лютому 1915 р. С. Г. Борисенко був офіційно залишений при університеті строком на два роки (без утримання) для підготовки до професорського звання по кафедрі історії російського права. Керуватися в підготовці він мав короткою інструкцією, яку спеціально для нього розробив М. М. Ясинський

Зберігся звіт про діяльність молодого дослідника в 1915/1916 н. р., датований 28 лютого 2016 р. Звіт помітно відрізняється від сучасних аналогічних документів. Він не містить інформації про обрану конкретну тему дослідження, заплановані публікації тощо. Його можна схарактеризувати насамперед як розлогий реферат про опрацьовані першоджерела з історії права (літописи, пам'ятки права, наукові праці тощо). На цей початковий рік магістерської підготовки припав початок Першої світової війни, евакуація Університету св. Володимира разом з університетською бібліотекою до Саратова, що певною мірою ускладнило його опанування першоджерелами. Проте звіт С. Г. Борисенка був визнаний задовільним і рада юридичного факультету в жовтні 1916 р. за поданням наукового керівника порушила клопотання про надання молодому досліднику грошового утримання з коштів університету. Невдовзі він почав отримувати відповідне утримання і став повністю відповідати поняттю професорського стипендіата.

В архівному фонді університету відклався і звіт Стефана Гнатовича за 1916/1917 н. р. (без дати, складений орієнтовно в грудні 1917 р., після спливу року оплачуваної підготовки). На цей звіт є позитивний відгук наукового керівника від 12 грудня 1917 р. З врахуванням думки М. М. Ясинського 19 березня 1918 р. рада факультету, а 5 квітня 1918 р. рада університету вирішили продовжити С. Г. Борисенку строк залишення при університеті до 1 січня 1919 р.

А 12 грудня 1918 р. рада факультету затвердила програму магістерського іспиту з історії російського права, яку підготував С. Г. Борисенко і схвалив М. М. Ясинський. Цей іспит 24 грудня 1918 р. був успішно складений перед радою факультету. Водночас факультет постановив продовжити ще на пів року магістерську підготовку молодого дослідника, маючи на увазі, що йому ще треба скласти іспит з кримінального права. Зберігся протокол іспиту, який підписав декан Соколов та екзаменатори (професори факультету): М. М. Ясинський, Г. В. Демченко, Є. В. Спекторський, В. В. Карпеко, М. М. Катков, М. І. Мітіліно та інші. Згідно з протоком стипендіат дав задовільні відповіді на три запитання, які переважно стосувалися джерел права.

25 березня 1919 р. правознавець за письмовим клопотанням М. М. Ясинського, підтриманим Г. В. Демченком, рекомендований радою факультету на посаду молодшого асистента на юридичному факультеті

Київського університету. 28 березня відбулося відповідне балотування професорами факультету. Кандидатуру молодого дослідника підтримали десятьма голосами проти одного.

Від 1915 р. він, за власним свідченням, вже фактично повністю відійшов від адвокатської діяльності, але у 1918–1919 рр. викладав за сумісництвом законознавство у гімназіях.

У листопаді 1919 р. мобілізований до залізничного батальйону денкінської армії, разом зі своєю частиною потрапив до Одеси, де незабаром захворів на тиф. Зі встановленням радянської влади від травня 1920 р. працював на лісорозробках в с. Устя Ольгопільського повіту Подільської губернії (тепер Бершадської міської громади Гайсинського району Вінницької області).

У 1922 р. повернувся до Києва. Університет тоді вже був закритий, а М. М. Ясинський та Г. В. Демченко перебували в еміграції. Флагманом юридичної освіти і науки в радянській Україні став Київський інститут народного господарства (колишній Київський комерційний інститут, тепер Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана) і в цьому закладі С. Г. Борисенко був невдовзі обраний асистентом кафедри карного (кримінального) судочинства. Його офіційним наставником став Микола Миколайович Паше-Озерський, який викладав в інституті курс кримінального права, а неофіційним – також Михайло Олександрович Чельцов-Бебутов, який читав лекційний курс кримінального процесу, проведення семінарів з якого доручили С. Г. Борисенку. Обидва наставники були старші лише відповідно на два і один рік за свого підопічного і деякий час проходили разом з ним магістерську підготовку в університеті по кафедрі кримінального права і процесу, тільки завершили її і набули певного викладацького досвіду дещо раніше. Далі кар'єра його в КІНГ розвивалася так: у 1923–1924 рр. охоронець (консерватор) юридичного кабінету, від березня 1924 р. – нештатний викладач, від 1928 р. – доцент, від 1930 р. – в. о. професора. Звільнений з КІНГ у зв'язку з реорганізацією вишу у вересні 1930 р.

Весь цей час він переважно вів семінарські заняття з кримінального судочинства (процесу), іноді – з кримінального права, а в жовтні 1928 р. на конкурсній основі (другим претендентом був Л. О. Окіншевич) предметною комісією публічного права одностайно призначений викладати курс історії українського права. До того часу, попри постійні клопотання ВУАН, на факультеті не підтримували ідею окремого викладання курсу історії українського права, а зрештою й викладання історії руського права, віддаючи перевагу викладанню відповідних питань у загальному курсі історії інститутів публічного права. Докладніше про боротьбу за викладання історії українського права в КІНГ можна прочитати в розвідці Л. В. Міхневич²³.

Майже одночасно з викладацькою працею С. Г. Борисенко розпочав співробітництво з правничими комісіями Всеукраїнської академії наук. Від жовтня 1922 р. – постійний позаштатний співробітник Комісії для вивчення

історії західноруського і українського права ВУАН. Від липня 1926 р. – штатний співробітник і секретар секції публічного права Комісії ВУАН для вивчення звичаєвого (народного) права України. Також брав участь у роботі новоствореної секції кримінального права Комісії для вивчення радянського права ВУАН (від 1928 р.). Діяльність усіх згаданих комісій була припинена упродовж 1930–1934 рр.

Деякий час читав курс «Радянське законодавство щодо охорони пам'яток старовини і мистецтв» у Київському археологічному інституті (1924 р.) та різні дисципліни на Київських юридичних курсах (1924 р.) і викладав суспільствознавство у середніх школах (1923–1926 рр.).

Творчий доробок правознавця на різних посадах формально розмежувати доволі важко. Всі його публікації він сам або колеги, які готували звіти, занесли в актив як КІНГ, так і відповідних комісій ВУАН. Дещо умовно можна зробити таку атрибуцію відповідно до тематичної спрямованості відповідних наукових праць.

Так, він опублікував кілька критичних праць криміналістичної спрямованості, що загалом відповідало профілю його кафедри в КІНГ. Йдеться, зокрема, про рецензії на перше число часопису «Криміналіст» [1], монографію правознавця та етнографа М. О. Косвена «Злочин і покарання в додержавному суспільстві» [5], дисертацію майбутнього голови уряду УСРР Х. Раковського «Етнологія злочинності і дегенерації» [12], захищеної на ступінь доктора медицини в університеті Монпельє 1897 р. і спрямованої проти теорії італійського криминолога Ч. Ламброзо про вплив спадковості на злочинність.

Окрім того, в своїх анкетах для Всеукраїнського комітету сприяння вченим він кілька разів зазначав, що бере участь у великій колективній праці – науковому коментарі Кримінального кодексу УСРР 1922 року, зокрема, написав коментар до 35 статей і навіть до лютого 1924 р. вже одержав авторський гонорар. Більше ніде ця праця у звітах науковця не згадувалася. Як вдалося встановити, йшлося про книгу: «Уголовный кодекс советских республик» [21]. Видавництво розміщувалося в Харкові, а книга реально була надрукована в Києві, тому щодо місця видання цієї праці в джерелах були певні розбіжності. Згодом праця була перевидана 1925 і 1928 рр. Проте у її вихідних даних немає жодної згадки про С. Г. Борисенка, хоча всю загальну частину коментаря написали у співавторстві його найближчі колеги М. М. Паше-Озерський та М. А. Чельцов-Бебутов. Також прикметно, що в 1924 р. С. Г. Борисенко опублікував статті про самоуправство [2] та вигнання як покарання [3] саме на основі аналізу Загальної частини КК УСРР (у майбутньому слід буде порівняти ці статті з аналогічними фрагментами коментаря, які, на жаль, зараз недоступні для автора цих рядків). Достовірно пояснити всю цю ситуацію важко. Як правдоподібну версію можна уявити, що нетитулований правознавець виявився не «до двору» серед високопосадовців і про-

фесорів – авторів престижного видання. Він отримав гонорар, але відмовився від усіх претензій на авторство.

На стику історії права та кримінального права вчений підготував кілька досліджень положень Руської Правди про таке покарання, як «поток і пограбування» та ті правопорушення, за які передбачалося таке покарання. Зокрема, в Комісії ВУАН для вивчення західноруського і українського права він зробив доповіді: «Поток і вигнання Руської Правди», «Підпалювання в Руській Правді», «Конокрадство в Руській Правді», «Злочин розбою в Руській Правді» (всі 1923 р.). Зрештою, все це вилилося в одну, але нині вже класичну публікацію про карний зміст «потока» Руської Правди [4].

З середини 20-х років дослідник зацікавився правом Великого князівства Литовського. Почав він з традиційного для себе питання про вигнання («виволання») у литовсько-руському праві, а згодом перейшов до ширших питань про аналіз списків Литовського статуту 1529 р. [18], звичаєве право Литовсько-Руської держави [13], утворення професійної адвокатури [8]. Зробив він також ґрунтовну рецензію і на працю Р. М. Лашенка про Литовський статут [6], яка викликала публічну полеміку з автором, що, зрештою, спонукала С. Г. Борисенка до написання окремої статті про національний характер Литовського статуту [10, 11]. Оприлюднив він і цікаві роздуми про методологічні питання в науці історії литовсько-руського права [19]. Певною мірою дотичною до цих публікацій була і рецензія правознавця на курс лекцій з історії українського права, який опублікував Р. М. Лашенко [7].

Коли ж Комісію для вивчення звичаєвого права очолив О. О. Малиновський, у вченого з'явилася можливість отримати оплачувану посаду у ВУАН. З 1 липня 1926 р. він став штатним науковим співробітником і секретарем новоствореної секції публічного права цієї комісії. Під егідою згаданої секції вчений займався різноплановими дослідженнями на злобу дня, зокрема питаннями про самосуди над карними злочинцями [14], про міське садибне самоврядування [15] тощо. Зрештою, він прийшов до загальної характеристики звичаєвого права Литовсько-Руської держави [13]. Останнє він пропонував розуміти як цілісну систему, для дослідження якої слід враховувати усі правові пам'ятки. Водночас він акцентував на правовому партикуляризмі тодішньої доби («діяння окремих систем звичаєвого права») та на пануванні принципу «старини» в юридичному житті Литовсько-Руської держави.

Загалом досліди С. Г. Борисенка з питань литовсько-руського права, як вже зазначалося, у вітчизняній історіографії є достатньо дослідженими і обсяг цієї публікації не дає змоги докладніше зупинитися на їх характеристиці.

В секції кримінального права Комісії для вивчення радянського права як вчений секретар секції С. Г. Борисенко займався переважно науково-організаційною роботою і опублікував лише одне інформаційне повідомлення [16].

Остання відома велика праця вченого пов'язана з так званим методологічним переозброєнням, яке почалося у ВУАН в 30-ті роки. У ході кампанії

«критики і самокритики» всі мали розвінчати попередній напрям діяльності, творчість своїх вчителів, а заодно і власні помилки. Робилось це у плановому порядку та на пряму вимогу секретаря партійного осередку Академії. В 1932 р. він опублікував у академічному часописі «Україна» докладний аналіз наукового доробку прихильників «концепції західноруського права» (вихованців і послідовників М. Ф. Владимирського-Буданова), зокрема М. О. Максимейка і О. О. Малиновського [20]. Аналогічні критичні (а фактично самокритичні) нариси опублікували С. М. Іваницький-Василенко про доробок академіка М. П. Василенка, а Л. О. Окіншевич про праці М. С. Грушевського і М. Є. Слабченка. Варто зауважити, що засуджуючи вчених за ці відверто тенденційні виступи, не слід, мабуть, шукати в цьому чогось більшого, ніж воно було в реальності. Звернення до критики і самокритики тоді було неодмінною умовою виживання всіх гуманітарних наукових осередків (приблизно так, як нині вимога освітянського керівництва до науковців публікувати свої праці у комерційних виданнях, «що індексуються у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus»). І зауважимо, що, попри всю тенденційність, критичний нарис Борисенка написано достатньо цікаво, навіть талановито, і ряд його зауважень мав певну рацію. Втім, «героїчна» самокритика не врятувала академічну юридичну науку від знищення.

Подальший період життя науковця дедалі менше безпосередньо пов'язувався з юридичною наукою і ми лише коротко позначимо його основні віхи. У 1930 р. він – завідувач бібліотек I (1930 р.) та II (1930–1932 рр.) Відділів ВУАН. Водночас від 1931 р. – завідувач бібліотечної справи Президії ВУАН. У грудні 1933 р. – березні 1935 р. науковий співробітник, завідувач відділів книгокористування і книгозховища, а у лютому – жовтні 1934 р. також керівник бюро міжнародного обміну Бібліотеки АН УСРР. Згодом працював науковим співробітником Українського інституту соціальної охорони здоров'я та Київського педагогічного інституту. Останнє місце роботи від грудня 1936 р. – науковий співробітник кафедри гігієни Київського медичного інституту.

Заарештований 24 вересня 1937 р. за звинуваченням в участі «в антирадянській українській націоналістичній терористичній організації, шкідництві в діяльності Академії наук та шпигунстві на користь Німеччини й Польщі». 25 жовтня 1937 р. «трійкою» при Київському обласному управлінні НКВС засуджений до розстрілу. Розстріляний уночі 14 листопада 1937 р. в Києві. Йому було всього 46 років.

Таємно похований у селищі Биківня. Реабілітований ухвалою Військового трибуналу КВО у травні 1958 р. у зв'язку з відсутністю складу злочину.

Висновки. Ця стаття продовжує цикл біографічних досліджень про провідних істориків права Всеукраїнської академії наук, оприлюднених протягом кількох десятиліть у щорічнику «Правова держава». Завдяки багаторічній власній дослідницькій праці, розвитку архівної справи, розкриттю колишніх книжкових «спецфондів», знищенню тотальних ідеологічних заборон і «самоцензури» вдалося з'ясувати основні етапи творчої біографії

С. Г. Борисенка і, зокрема, сформувані найповніші на сьогодні список наукових праць вченого та історіографію праць про його життя і діяльність.

Втім, заповнення лакун у науковій біографії Стефана Борисенка ще рано вважати повністю завершеним. У процесі підготовки цієї розвідки відкрився доволі широкий простір для подальших творчих пошуків, особливо в частині вивчення родинного оточення, студентського життя, окремих обставин діяльності науковця в 30-ті роки.

На завершення традиційно маю скласти подяку архівістам, насамперед в. о. директора Державного архіву м. Києва Івану Миколайовичу Кисілю та колективам Інституту рукопису та Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. В. Вернадського, без постійної дружньої підтримки яких ця праця була б неможливою.

Додаток

Список наукових праць с. Г. Борисенка

Опубліковані праці

1. Борисенко С. Г. [Рец.]. «Криміналіст», 1923, № 1. *Записки Соціально-Економічного Відділу* / Ред. Н. П. Василенко. Київ, 1923. Т. I. С. 204–206 (ВУАН).

2. Борисенко С. К вопросу об юридической природе самоуправления (ст. 103 Угол. Код). *Вестник советской юстиции: двухнедельный журнал* / орган Народного Комиссариата Юстиции УССР и Юридического общества УССР. Харьков : Юридическое издательство НКЮ УССР, 1924, № 16 (26). С. 502–504. URL: <https://www.prlib.ru/item/324030>.

3. Борисенко С. Изгнание, как наказание по Уголовному Кодексу УССР. *Вестник советской юстиции: двухнедельный журнал. Орган Народного Комиссариата Юстиции УССР и Юридического общества УССР*. Харьков : Юридическое издательство НКЮ УССР, 1924, № 19 (29). С. 618–620. URL: <https://www.prlib.ru/item/324033>.

4. Борисенко С. Карний зміст «поточка» Руської Правди. *Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права*. / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1925. Вип. 1. С. 6–31. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 3).

5. Борисенко С. [Рец.] Марк Косвен. Преступление и наказание в догосударственном обществе. Москва. 1925. Стор. 135. *Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права*. / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1926. Вип. 2. С. 277–279. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 6).

6. Борисенко С. [Рец.] Проф. Р. Лашенко. Литовський Статут, як пам'ятник українського права. Науковий збірник Українського університету в Празі. Том I. Прага. 1923, стор. 66–95. *Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права*. / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1926. Вип. 2. С. 288–289. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 6).

7. Борисенко С. [Рец.] Р. Лашенко Проф. Укр. Університету в Празі. Лекції по історії українського права. Частина перша, Княжа доба. I. Література. II. Пам'ятники права. III. Історія держави і права. Прага. Накл. Укр. Універс. в Празі. 1923. Стор. 146. *Праці Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права*. / Ред.

Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1926. Вип. 2. С. 274–276. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 6).

8. Борисенко С. Утворення професійної адвокатури в Литовсько-Руській державі. *Праці Комісії для вивчення історії західньо-руського та українського права.* / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1927. Вип. 3. С. 83–149. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 12).

9. Борисенко С. [Рец.] Adam Vetulani. Pozew sądowy w średnio wiecznym procisie polskim. Kłaków 1925. Стор. 115. *Праці Комісії для вивчення історії західньо-руського та українського права.* / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Української Академії Наук, 1927. Вип. 3. С. 446–450. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 12).

10. Барысёнак С. Нацыянальны характар Літоўскага Статуту 1529 г. *Польшыя. Беларускае часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі, гісторыі.* Менск: Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва, 1927, № 6. С. 139–165.

11. Барысёнак С. Нацыянальны характар Літоўскага Статуту 1529 г. *Польшыя. Беларускае часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі, гісторыі.* Менск: Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва, 1927, № 7. С. 136–157.

12. Борисенко С. Раковский Х. Этиология преступности и вырождаемости/ Предисловие Р. Катаняна: Госиздат, 1927. 94 с. *Еженедельник советской юстиции.* Москва: Юрид. изд-во НКЮ РСФСР, 1927, № 34. С. 1068.

13. Борисенко С. Звичаєве право Литовсько-руської держави на початку XVI ст. *Праці Комісії для вивчення звичаєвого права України.* / Ред. О. О. Малиновський. Київ: З друкарні Української Академії Наук. 1928. Вип. 3. С. 61–98. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 17)

14. Борисенко С. Самосуди над карними злочинцями в 1917 р. *Праці Комісії для вивчення звичаєвого права України.* / Ред. О. О. Малиновський. Київ: З друкарні Української Академії Наук. 1928. Вип. 3. С. 213–233. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 17).

15. Борисенко С. Г. Програма для збирання звичаєвого адміністративного права. Міське садібне самоврядування. *Праці Комісії для вивчення звичаєвого права України.* / Ред. О. О. Малиновський. Київ: З друкарні Української Академії Наук., 1928. Вип. 3. С. 234–247. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 17).

16. Борисенко С. Г. Інформація про роботу Секції Крим. Рад. Права при В.У.А.Н. *Червоне Право.* 1928. № 15–16.

17. Барысёнак С. Хведар Еўлашэўскі, беларускі практык-юрысты XVI веку. *Польшыя. Беларускае часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі, гісторыі.* Менск: Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва, 1928, № 5, с. 120–142.

18. Борисенко С. Списки Литовського Статута 1529 р. *Праці Комісії для вивчення історії західньо-руського та українського права.* / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Всеукраїнської Академії Наук, 1929. Вип. 6. С. 35–109.

19. Борисенко С. Методологічні питання в науці історії литовсько-руського права: Jan Adamus. Z zagadnień prawa Litewskiego. Lwów. 1926. Стор. 56. (Pamiętnik historyczno-prawny pod redakcją Przemysława Dąbkowskiego tom II). *Праці Комісії для вивчення історії західньо-руського та українського права.* / Ред. Н. П. Василенко. Київ: З друкарні Всеукраїнської Академії Наук, 1929. Вип. 6. С. 473–486. (ВУАН. Збірник Соц.-екон. відділу. № 18).

20. Борисенко С. Російське великодержавництво в концепції «Історії західноруського права» (Київська «школа» проф. М. Ф. Владімірського-Буданова). *Україна*, 1932. Кн. 3, липень–вересень. С. 105–144.

21. Уголовный кодекс советских республик / Текст и постатейный комментарий под ред. [и с предисл.] С. Канарского, пред. Уголовно-кассационной коллегии Верховного суда У.С.С.Р. ; с предисл. наркомюста и прокурора Республики Н. А. Скрышника. Гос. изд-во Украины, 1924. 512 с. [Співавторство С. Г. Борисенка в цій праці у вихідних даних видання не позначено і є науковою гіпотезою]

Рукописні праці

22. Законодательное значение Боярской Думы Московского государства [студентська праця, текст не знайдений, посилання на її існування є в багатьох документах].

23. Юридическая природа закупничества [відомості про працю з анкети, текст не знайдений].

24. К вопросу об изучении истории политических учений в России [відомості про працю з анкети, текст не знайдений]

25. Отчет (1915–1916) своекоштного профессорского стипендиата имп. Университета св. Владимира по кафедре истории русского права Стефана Борисенка. ДАК. Ф. 16, оп. 465, спр. 1571. 32 арк.

26. Отчет (1916–1917) профессорского стипендиата по кафедре истории русского права Стефана Игнатьевича Борисенко. ДАК. Ф. 16, оп. 465, спр. 1586. 62 арк.

27. Активна організація міжнародного обміну в науковій бібліотеці (1935). Арх. НБУВ, оп. 2, спр. 28.

28. Проблема книгосховища в науковій бібліотеці. Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 500. Арк. 25–54.

1. Борисенко Степан. *Енциклопедія українознавства. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Т. 1.* Париж – Нью-Йорк, 1955. С. 159. 2. Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія наук: нарис історії. Частина 2 (1931–1941). Мюнхен : Інститут для вивчення ССРСР, 1958. С. 69, 192. 3. Полонська-Василенко Н. Д. Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків *Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка*. 1962. Т. 173. С. 7–62. 4. Микола Прокопович Василенко / Вороненко В. В., Кістерська Л. Д., Матвеева Л. В., Усенко І. Б. Київ : Наук. думка, 1991. С. 202, 204, 226, 228, 229, 231, 232, 234, 236 та ін. 5. Усенко І. Б. Розвиток правових досліджень в установах Всеукраїнської Академії наук (1918–1941) Юридична наука і освіта на Україні. Київ : Наук. думка, 1992. С. 37–76. 6. Академічна юридична думка / Укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ. : Ін Юре, 1998. 503 с. 7. Усенко І. Б. Борисенко Степан Гнатович Юридична енциклопедія. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Т. 1 : А–Г. К. : Українська енциклопедія, 1998. С. 262. 8. Усенко І. Б. Борисенко Степан Гнатович *Антологія української юридичної думки: В 10 т. Т. 2. Історія держави і права України: Руська Правда* / Упорядники: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук, І. В. Музика, І. К. Омельченко; відп. ред. І. Б. Усенко. Київ : ВД «Юридична книга», 2002. С. 388–389. 9. Усенко І. Б. Борисенко Степан Гнатович. *Енциклопедія сучасної України. Т. 3 : Біо–Бя.* Київ : Поліграфкнига, 2004. С. 303. 10. Усенко І. Б. Борисенко, Степан Гнатович. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Борисенко, Степан Гнатович> (дата звернення: 21.04.2025). 11. Міхневич Л. В. Розвиток юридичної науки і освіти в Київському комерційному інституті – Київському інституті народного господарства, 1906–1930 рр. / За заг. ред. І. Б. Усенка. Київ : КНЕУ, 2011. 286 с. 12. Міхневич Л. В. Кримінально-правові проблеми у науково-педагогічній діяльності правознавців Київського комер-

ційного інституту/Київського інституту народного господарства. *Проблеми протидії злочинності: історико-правовий аспект. Матеріали XVIII міжнародної історико-правової конференції, 13–17 вересня 2007 р.*, с. Стерегуше / Редкол.: О. В. Тимошук (голова), Д. В. Велігодський (відпов. секретар), О. Н. Ярмиш та ін. Сімферополь: ДОЛЯ, 2008. С. 13–17. **13.** Усенко І. Б. Держава і право Великого князівства Литовського у дослідженнях вчених Всеукраїнської Академії наук. *Актуальні проблеми держави і права : Зб. наук. праць*. Вип. 49. Одеса, 2009. С. 25–32. **14.** Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст. / Відп. ред. І. Б. Усенко. Київ : Наук. думка, 2006. 280 с. **15.** Усенко І. Б. Криміналістичні проблеми у дослідженнях учених Всеукраїнської Академії наук *Проблеми протидії злочинності: історико-правовий аспект. Матеріали XVIII міжнародної історико-правової конференції, 13–17 вересня 2007 р.*, с. Стерегуше / Редкол.: О. В. Тимошук (голова), Д. В. Велігодський (відпов. секретар), О. Н. Ярмиш та ін. Сімферополь: ДОЛЯ, 2008. С. 3–15. **16.** Кудин, Сергей. Сравнительно-исторические исследования в трудах С. Г. Борисенка. *Legea și Viața*. 2014, nr. 2/3(266), pp. 50-53. **17.** Svitlana Blashchuk. Stepan Borysenok: to the portrait of the scientist Ukraina Lithuanica : студії з історії Великого князівства Литовського. 2021. Т. 6. Р. 199-218. **18.** Вашук Д. П. Дослідження українського права литовської доби у «Праця Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права». *Історіографічні дослідження в Україні*. Вип. 27. Київ: Інститут історії України НАН України, 2017, С. 306–333. **19.** Усенко І. Б. Репресоване правознавство: трагічні сторінки історії ВУАН. *Правова держава. Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права НАН України*. Вип. 9. Київ, 1998. С. 290–317. **20.** Філімоніхін Валерій. Борисенко Стефан. URL: <https://bykivnia.org.ua/storinkamy-bykivnianskohomartyroloha-stefan-borysenok/>. **21.** Первый литовский статут (1529 г.) = Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.) / С. Лазутка, И. Валиконите, Э. Гудавичюс. Вильнюс : Margi raštai, 2004, 521, [1]. **22.** Вікікрыніці. Категорія: Сцяпан Барысенак. URL: https://be.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8D%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8B%D1%8F:%D0%A1%D1%86%D1%8F%D0%BF%D0%B0%D0%BD_%D0%91%D0%B0%D1%80%D1%8B%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BA **23.** Міхневич Л. В. Микола Василенко і Київський інститут народного господарства *Правова держава. Щорічник наукових праць*. Вип. 27. Київ : ВД «Юридична книга», 2016. С. 23–30.

References

1. Borysenok Stepan. Entsyklopediia ukrainoznavstva. *Entsyklopediia ukrainoznavstva. Sloynkova chastyna. T. 1.* Paryzh — Niu-York, 1955. S. 159. **2.** Polonska-Vasylenko N. D. Ukrainska Akademiia nauk: narys istorii. Chastyna 2 (1931–1941). Miunkhen : Instytut dlia vuvchennia SSSR, 1958. S. 69, 192. **3.** Polonska-Vasylenko N. D. Istorychna nauka v Ukraini za sovietskoi doby ta dolia istorykiv *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*. 1962. T. 173. S. 7–62. **4.** Mykola Prokopovych Vasylenko / Voronenko V. V., Kisterska L. D., Matveieva L. V., Usenko I. B. Kyiv : Nauk. dumka, 1991. S. 202, 204, 226, 228, 229, 231, 232, 234, 236 ta in. **5.** Usenko I. B. Rozvytok pravovykh doslidzhen v ustanovakh Vseukrainskoi Akademii nauk (1918–1941) Yurydychna nauka i osvita na Ukraini. Kyiv : Nauk. dumka, 1992. S. 37–76. **6.** Akademichna yurydychna dumka / Ukladachi: I. B. Usenko, T. I. Bondaruk; Za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv. : In

Yure, 1998. 503 s. **7.** Usenko I. B. Borysenok Stepan Hnatovych Yurydychna entsyklopediia. V 6 t. / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. T. 1 : A–H. K. : Ukrainska entsyklopediia, 1998. S. 262. **8.** Usenko I. B. Borysenok Stepan Hnatovych *Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky: V 10 t. T. 2. Istoriia derzhavy i prava Ukrainy: Ruska Pravda / Uporiadnyky: I. B. Usenko, T. I. Bondaruk, I. V. Muzyka, I. K. Omelchenko; vidp. red. I. B. Usenko.* Kyiv : VD «Yurydychna knyha», 2002. S. 388–389. **9.** Usenko I. B. Borysenok Stepan Hnatovych. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. T. 3 : Bio–Bia.* Kyiv : Polihrafknyha, 2004. S. 303. **10.** Usenko I. B. Borysenok, Stepan Hnatovych. Velyka ukrainska entsyklopediia. URL: [https://vue.gov.ua/Борисенко, Степан Хнатович \(дата звернення: 21.04.2025\)](https://vue.gov.ua/Борисенко, Степан Хнатович (дата звернення: 21.04.2025)). **11.** Mikhnevych L. V. Rozvytok yurydychnoi nauky i osvity v Kyivskomu komertsiiomu instytuty – Kyivskomu instytutu narodnoho hospodarstva, 1906–1930 rr. / Za zah. red. I. B. Usenka. Kyiv : KNEU, 2011. 286 s. **12.** Mikhnevych L. V. Kryminalno-pravovi problemy u naukovy-pedahohichnii diialnosti pravoznavstiv Kyivskoho komertsiiomoho instytutu/Kyivskoho instytutu narodnoho hospodarstva. *Problemy protydiv zlochynnosti: istoryko-pravovyi aspekt. Materialy KhVIII mizhnarodnoi istoryko-pravovoi konferentsii, 13–17 veresnia 2007 r., s. Sterehushche* / Redkol.: O. V. Tymoshchuk (holova), D. V. Velihodskiy (vidpov. sekretar), O. N. Yarmysh ta in. Simferopol: DOLiA, 2008. S. 13–17. **13.** Usenko I. B. Derzhava i pravo Velykoho kniazivstva Lytovskoho u doslidzhenniakh vchenykh Vseukrainskoi Akademii nauk. *Aktualni problemy derzhavy i prava : Zb. nauk. prats. Vyp. 49.* Odesa, 2009. S. 25–32. **14.** Pravovyi zvychai yak dzherelo ukrainskoho prava IX–XIX st. / Vidp. red. I. B. Usenko. Kyiv : Nauk. dumka, 2006. 280 s. **15.** Usenko I. B. Kryminalistychni problemy u doslidzhenniakh uchenykh Vseukrainskoi Akademii nauk *Problemy protydiv zlochynnosti: istoryko-pravovyi aspekt. Materialy KhVIII mizhnarodnoi istoryko-pravovoi konferentsii, 13–17 veresnia 2007 r., s. Sterehushche* / Redkol.: O. V. Tymoshchuk (holova), D. V. Velihodskiy (vidpov. sekretar), O. N. Yarmysh ta in. Simferopol: DOLiA, 2008. S. 3–15. **16.** Kudyn, Serhei. Sravnytelnno-ystorycheskye yssledovanyia v trudakh S. H. Borysenka. *Legea și Viața.* 2014, nr. 2/3(266), pp. 50–53. **17.** Svitlana Blashchuk. Stepan Borysenok: to the portrait of the scientist Ukraine Lithuania : studii z istorii Velykoho kniazivstva Lytovskoho. 2021. T. 6. P. 199–218. **18.** Vashchuk D. P. Doslidzhennia ukrainskoho prava lytovskoi doby u «Pratsiakh Komisii dlia vyuchuvannia istorii zakhidno-ruskoho ta vkrainskoho prava». *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini.* Vyp. 27. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2017, S. 306–333. **19.** Usenko I. B. Represovane pravoznavstvo: trahichni storinky istorii VUAN. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats In–tu derzhavy i prava NAN Ukrainy.* Vyp. 9. Kyiv, 1998. S. 290–317. **20.** Filimonikhin Valerii. Borysenok Stefan. URL: <https://bykivnia.org.ua/storinkamy-bykivnianskoho-martyroloha-stefan-borysenok/>. **21.** Pervii lytovskiy statut (1529 h.) = Pirmasis Lietuvos statusas (1529 m.) / S. Lazutka, Y. Valykyonyte, Э. Hudavychius. Vylnius : Margi raštai, 2004, 521, [1]. **22.** Vikikeymitys. Κατὰ ἑσθίαια: Στσίαναν Βαρύσηνακ. URL: https://be.wikisource.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D1%8D%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%8B%D1%8F:%D0%A1%D1%86%D1%8F%D0%BF%D0%B0%D0%BD_%D0%91%D0%B0%D1%80%D1%8B%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BA **23.** Mikhnevych L. V. Mykola Vasylenko i Kyivskiy instytut narodnoho hospodarstva *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats.* Vyp. 27. Kyiv : VD «Yurydychna knyha», 2016. S. 23–30.

Usenko Igor. Stefan Borysenok: a bright representative of the kyiv academic school of legal historians

Introduction. *Ukrainian legal historian Stefan Borysenok is a figure of growing interest in both academic and societal contexts. As a close collaborator and student of academicians M. Vasylenko and O. Malinovskyy, he played an active role in three legal commissions of the All-Ukrainian Academy of Sciences, which focused respectively on the history of Western Russian and Ukrainian law, customary (folk) law, and Soviet law. His life was tragically cut short during the Stalinist purges. Today, his name and scholarly legacy are gradually being restored from forced oblivion. Nevertheless, a comprehensive academic biography that thoroughly analyzes his scientific contributions has yet to be produced.*

Purpose of the Article. *This publication aims to introduce new archival and other primary sources regarding Stefan Borysenok's life and scholarly work. By doing so, it seeks to clarify his biography and evaluate his scientific contributions—an area still marked by significant gaps.*

Results. *The article continues a biographical research series on the history of legal scholarship within the All-Ukrainian Academy of Sciences, published over several decades in the journal Pravova Derzhava. Drawing on extensive archival research, special library collections, and the easing of ideological and self-imposed censorship barriers, the study reconstructs the main stages of Borysenok's intellectual development. It addresses several unresolved issues concerning his life and scholarly work and provides a consolidated list of key manuscripts and documents.*

Conclusion. *This study presents Borysenok as a leading figure of the Kyiv academic school of legal historians and commemorates his intellectual contributions, prematurely interrupted by Stalinist totalitarianism. However, the task of fully reconstructing his scholarly biography remains unfinished. The research process has revealed new avenues for further investigation, particularly concerning his family background, student years, and professional activity during the 1930s.*

Key words: *Ukraine, legal studies, history of legal science, Ukrainian legal history, All-Ukrainian Academy of Sciences, School of Historians of Law, Stefan Hnatovych Borysenok, scholarly biography, Grand Duchy of Lithuania, Ruska Pravda, legal historiography, political repression.*